

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ID 12789 у Національній академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного
79012, м. Львів, вул. Героїв Майдану, 32

Відгук

**офіційного опонента на дисертацію ОНИЩУКА Олександра Сергійовича
“Приватні військові компанії як засіб реалізації зовнішньої політики
Російської Федерації (1992–2023)”, подану до захисту
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 – Історія та археологія. Гуманітарні науки.**

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена трансформацією сучасних форм ведення збройної боротьби та зростанням ролі недержавних акторів у реалізації зовнішньополітичних інтересів держав. У контексті сучасної російсько-української війни та глобального безпекового середовища використання приватних військових компаній набуло системного характеру і стало одним із ключових інструментів реалізації політики Російської Федерації за межами її території. Особливої ваги ця проблема набула у період після 2014 р. та під час повномасштабної агресії 2022–2023 рр., коли приватні військові компанії фактично інтегрувалися у механізм ведення гібридної війни, поєднуючи військові, політичні та економічні функції, а також виступали безпосереднім суб'єктом бойового протистояння Силам оборони України.

Дисертаційна робота Онищука Олександра Сергійовича присвячена комплексному аналізу становлення, розвитку та практики застосування приватних військових компаній як інструменту зовнішньої політики Російської Федерації, що дозволяє не лише уточнити історичні аспекти цього явища, але й сформулювати наукове підґрунтя для розуміння сучасних безпекових процесів.

Загалом актуальність дослідження визначається відсутністю комплексних воєнно-історичних праць із зазначеної проблематики у вітчизняній науці,

необхідністю узагальнення досвіду використання приватних військових компаній у сучасних конфліктах, а також потребою вироблення науково обґрунтованих підходів до протидії подібним інструментам у системі національної безпеки. Таким чином, обрана тема є своєчасною, науково і практично значущою.

Ознайомлення з дисертаційною роботою свідчить, що автором здійснено ґрунтовне опрацювання стану наукової розробленості проблеми. У дослідженні враховано напрацювання як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, що дозволило сформулювати цілісне уявлення про феномен приватних військових компаній у сучасних збройних конфліктах.

Обґрунтовано встановлено, що, попри значну кількість публікацій, проблема використання приватних військових компаній як інструменту реалізації зовнішньої політики держави, зокрема Російської Федерації, не отримала системного воєнно-історичного осмислення.

У роботі простежується прагнення здобувача до систематизації наявних підходів до визначення сутності приватних військових компаній, їх класифікації, правового статусу та функціонального призначення. Водночас дисертантом виявлено низку суперечностей у наукових підходах, що стосуються трактування понятійного апарату та відмежування приватних військових компаній від інших парамілітарних формувань. Особливої уваги у структурі наукової новизни заслуговує запропонована здобувачем авторська дефініція поняття “приватна військова компанія”. Авторський підхід дозволяє глибше розкрити сутність цього феномену, виходячи за межі суто юридичних трактувань і враховуючи його багатофункціональну природу в сучасних безпекових реаліях.

З урахуванням проведеного аналізу, автор обґрунтовує наявність наукової прогалини, яка полягає у відсутності цілісного дослідження генези, еволюції та практики застосування приватних військових компаній Російської Федерації у контексті реалізації її зовнішньої політики у 1992–2023 рр.

У дисертації коректно визначено мету, завдання, об’єкт і предмет дослідження.

Метою є комплексний аналіз створення, розвитку та застосування приватних військових компаній Російської Федерації як інструменту реалізації її зовнішньої політики у 1992–2023 рр.

Відповідно до поставленої мети сформульовано систему дослідницьких завдань, які є логічно узгодженими та охоплюють ключові аспекти проблематики: генезу та еволюцію приватних військових компаній, уточнення понятійно-категоріального апарату, визначення чинників їх формування та функціонування, аналіз практики застосування у різних регіонах світу та особливостей використання у війні проти України.

Об'єктом дослідження визначено процеси формування та функціонування приватних військових компаній, тоді як предметом – їх роль і механізми використання як інструменту реалізації зовнішньої політики Російської Федерації.

Таким чином, між метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження простежується логічна узгодженість, що забезпечує цілісність наукового пошуку та досягнення поставлених результатів.

У роботі обґрунтовано використано методологічні принципи, загальнонаукові та спеціально-історичні методи дослідження, що дозволило розглянути досліджувані процеси у динаміці та взаємозв'язку з політичними, економічними та воєнними чинниками. Застосування методичного інструментарію є достатнім для досягнення поставленої мети та отримання обґрунтованих результатів. Таким чином, ступінь наукової розробленості теми можна оцінити як достатній для постановки та вирішення дослідницького завдання, водночас обґрунтовано доведено наявність невирішених аспектів, що визначає доцільність і новизну проведеного дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів є очевидною та полягає у розширенні наукових уявлень про механізми використання недержавних військових структур як інструменту державної політики. Зокрема, до нових наукових результатів слід віднести:

узагальнення процесу становлення та еволюції приватних військових компаній Російської Федерації;

визначення особливостей їх застосування як інструменту реалізації зовнішньої політики;

уточнення їх ролі у сучасних гібридних конфліктах, зокрема і у сучасній війні проти України.

Наведені положення свідчать про наявність наукового внеску автора у розвиток воєнно-історичної науки, зокрема у частині дослідження недержавних військових структур як інструменту державної політики.

У сукупності вони є суттєвими не тільки для розвитку воєнно-історичної науки, але й для зміцнення обороноздатності України.

Дисертантом опрацьовано значний масив наукових праць, аналітичних матеріалів і джерел, у тому числі таких, що вперше вводяться до наукового обігу. Достовірність основних положень роботи ґрунтується на комплексному підході до аналізу, послідовності аргументації та чіткій узгодженості висновків із цілями дослідження. Основний зміст дослідження повною мірою відображено у 17 опублікованих працях здобувача, зокрема: у 2-х монографіях (в 1 – одноосібний розділ, видана українською й англійською мовами; в 2-й – стаття в розділі монографії), у 3 наукових статтях (у 2 одноосібних фахових виданнях України категорії “Б” та 1 у співавторстві включеному до категорії “А” Переліку наукових фахових видань України, проіндексованих у міжнародних наукометричних базах даних Scopus та Web of Science Core Collection), а також у 12 одноосібних матеріалах науково-практичних конференцій і семінарів. Опубліковані праці у своїй сукупності висвітлюють основні концептуальні положення та зміст дисертації, засвідчуючи апробацію її результатів у науковому середовищі. Це забезпечило формування цілісного уявлення про досліджувану проблему та підтвердило обґрунтованість сформульованих висновків.

Структура дисертації є логічною, послідовною та повною мірою відповідає меті й завданням дослідження. Автором ураховано комплексний характер обраної теми, її багатоаспектність та дискусійність історичного контексту.

Дисертація складається з вступу, основної частини, що включає розділи з відповідними підрозділами, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, методологію дослідження, а також сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

Основна частина роботи має чітку логіку викладу матеріалу: від розроблення теоретико-методологічного підґрунтя та понятійно-категоріального апарату; через комплексне дослідження генезису та еволюції приватних військових компаній; до аналізу досвіду їхнього практичного застосування у різних регіонах світу, зокрема в контексті відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації проти України.

Висновки за розділами та загальні результати дослідження, що виносяться на захист, є науково обґрунтованими, виваженими та не викликають принципових заперечень. Вони послідовно розкривають логіку розв'язання поставлених завдань, що дозволило автору сформулювати ґрунтовні теоретичні положення та практичні пропозиції, які мають визначальне значення для успішної реалізації даного дисертаційного дослідження.

Результати дослідження сприяють розширенню знань щодо механізмів реалізації зовнішньої політики держави-агресора через використання приватних військових компаній та можуть бути використані для підвищення ефективності планування і реалізації заходів національної безпеки.

Обґрунтованість результатів підтверджується системністю аналізу процесів створення та функціонування приватних військових компаній, узгодженістю висновків із поставленими завданнями дослідження, використанням фактичного матеріалу щодо діяльності приватних військових компаній у різних регіонах світу та логічною аргументацією основних положень.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання у воєнно-науковій та освітній діяльності.

Зміст дисертації є цілісним, структурованим і забезпечує повне розкриття теми дослідження, а її структура й обсяг відповідають вимогам до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертаційна робота викладена на належному науковому рівні, із дотриманням загальних вимог до мови та стилю наукового дослідження. Текст роботи характеризується послідовністю викладу, використанням фахової термінології, прагненням до точності формулювань і логічності подання матеріалу. Автор коректно оперує основними поняттями дослідження, зокрема категоріями, пов'язаними з приватними військовими компаніями, парамілітарними формуваннями, найманством, зовнішньою політикою та збройними конфліктами. Оформлення роботи в цілому узгоджується з вимогами до кваліфікаційних наукових праць, а структура подання матеріалу в цілому є впорядкованою та зручною для сприйняття.

Разом з тим, позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за потрібне зазначити такі окремі зауваження та побажання:

1. Позитивно оцінюючи коректність методологічного апарату дослідження, варто зауважити на певній обмеженості розкриття практичного інструментарію заявлених методів. Робота суттєво б збагатилася за умови інтенсивнішого залучення сучасних міждисциплінарних підходів, що дозволило б здійснити більш комплексний та багатогранний аналіз специфіки функціонування недержавних військових акторів у сучасному безпековому середовищі.

2. Погоджуючись із науковою цінністю винесених на захист положень, слід зазначити, що окремі елементи новизни мають переважно репродуктивно-систематизуючий характер, що дещо нівелює теоретичну оригінальність дослідження. На переконання офіційного опонента, концептуальний рівень роботи суттєво б зріс за умови розробки та обґрунтування авторської теоретико-прикладної моделі (наприклад, “Приватні військові компанії як інструментарій гібридної політики”), що дозволило б чіткіше диференціювати власний внесок здобувача від уже відомих наукових напрацювань.

3. Визнаючи обґрунтованість сформульованого практичного значення роботи, слід зауважити на дефіциті конкретизації шляхів та інструментів імплементації отриманих результатів. Робота суттєво виграла б від чіткої артикуляції прикладних алгоритмів впровадження авторських напрацювань у безпосередню діяльність органів військового управління та суб’єктів сектору безпеки і оборони України.

4. Попри загальну високу якість наукового викладу, у тексті дисертації подекуди спостерігається надмірна стилістична ускладненість. Зокрема, використання громіздких синтаксичних конструкцій та перенасиченість окремих підрозділів фактологічним матеріалом дещо ускладнює сприйняття авторської логіки та виокремлення ключових концептуальних положень дослідження.

Водночас, зазначені зауваження, дискусійні положення та побажання мають на меті подальше вдосконалення результатів дослідження, не мають принципового характеру та жодним чином не нівелюють загальну високу наукову вагу представленої дисертації. Отримані автором результати є вагомим внеском у розвиток відповідної галузі знань і можуть бути масштабовані в його подальших наукових розвідках.

Офіційний опонент вважає, що подана на опонування дисертація О. Онищука містить наукову новизну та має ознаки формування авторського

підходу, є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, виконаним на високому науково-теоретичному рівні. Визначена автором мета дослідження досягнута, сформульовані завдання виконані. Дисертаційна робота є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані положення й узагальнюючі висновки, які в сукупності вирішують актуальне наукове завдання.

Вищезазначене свідчить про те, що дисертаційна робота “Приватні військові компанії як засіб реалізації зовнішньої політики Російської Федерації (1992–2023)” відповідає кваліфікаційним вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 “Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор Онищук Олександр Сергійович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія. Гуманітарні науки.

Офіційний опонент

заступник начальника кафедри історії війн і воєнного мистецтва

Національного університету оборони України

кандидат історичних наук

полковник

Олексій ЧІРІКАЛОВ

Підпис заступника начальника кафедри історії війн і воєнного мистецтва кандидата історичних наук, полковника Чірікалова О.С. засвідчую

Начальник управління адміністративного

та інформаційно-організаційної роботи

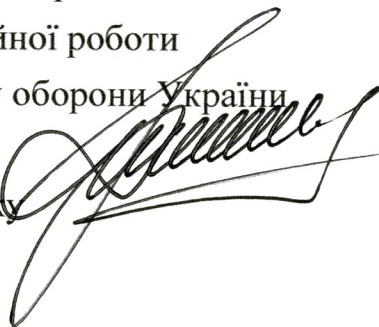
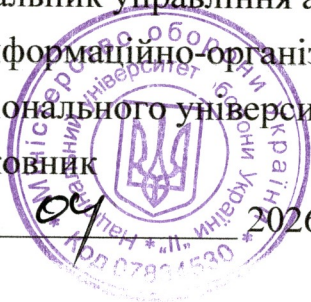
Національного університету оборони України

полковник

16

09

2026 року

Богдан БІЛЯВСЬКИЙ